

О. О. Андрієвська

(1900 – 1982)

КРЮЧКОВ Г. Г., БУРБЕЛО В. Б., СОЛОМАРСЬКА О. О.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВНЕСОК ПРОФЕСОРА О. О. АНДРІЄВСЬКОЇ В РОЗВИТОК РОМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

**Нарис життя й діяльності
до 110-ої річниці від дня народження
професора
Олександри Олексіївни Андрієвської**

Олександра Олексіївна Андрієвська (5 травня 1900 р. – 31 липня 1982 р.) народилася в сім'ї відомого українського педагога, історика, літератора й публіциста ліберальних поглядів.

Її батько, Андрієвський Олексій Олександрович, був родом із Черкащини (29.03.1845 р. – 22.07.1902 р.). Після закінчення Київського університету вчителював у гімназіях Катеринослава й Одеси. Як “неблагонадійний” перебував у засланні (1879 р.). Потім працював інспектором гімназії і вчителював у київських гімназіях. З 1896 року і до кінця життя був директором сирітського будинку в Одесі. У 70–80 роках XIX століття порушив питання про громадські пожертви на впорядкування могили Тараса Шевченка та заснування в Каневі школи імені поета. З цією метою він упорядкував і видав збірки матеріалів “Тарас Григорьевич Шевченко в отзывах о нем иностранной печати” (Одеса, 1879 р.) та “Поминки Тараса Григорьевича Шевченко 25 февраля 1879 года в Екатеринодаре” (Катеринодар, 1882 р.).

Олексій Олександрович – автор численних статей про життя поета. Він запропонував створити фонд для преміювання кращих

досліджень, присвячених творчості Шевченка, але цей задум не було здійснено. Написав серію статей наукових розвідок з історії Запорізької Січі, Правобережної України і Києва. Був організатором популярних видань для народу та брошур з різних галузей знань. Його праці про Т. Г. Шевченка, В. Д. Жуковського, Є. А. Баратинського є широко відомими. Серед статей та науково-популярних нарисів варто назвати такі: “Т. Г. Шевченко – друг сім’ї” (1893 р.), “Про відношення Т. Г. Шевченка до життя” (1899 р.), “Кобзар” Т. Г. Шевченка” (1901 р.), “Степ і море в поезії Шевченка” (1903 р.).

О. О. Андрієвський був одним з ініціаторів створення “Товариства піклування про жіночу освіту” в Катеринославі, засновником “Товариства сприяння початковій освіті”.

Дядько Олександри Олексіївни, Андрієвський Митрофан Олександрович (1842 р. – 26.05.1887 р.) – український філолог і педагог. Після закінчення Київського університету працював викладачем літератури в Рівному, Коростишеві, Катеринославі. М. О. Андрієвський є автором відомих праць про “Слово о полку Ігоревім” та українські народні думи.

Олександра Олексіївна Андрієвська народилася 5 травня 1900 року в Одесі. У 1916 році, після закінчення Київської жіночої гімназії А. Т. Дучинської, вступила на історико-філологічний факультет Вищих жіночих курсів, який у 1922 році злився з університетом.

Свою наукову і педагогічну діяльність О. О. Андрієвська починає у сфері психології. Олександра Олексіївна навчається в аспірантурі при педагогічній кафедрі Інституту соціального забезпечення, захищає кандидатську дисертацію про методи дослідження розумового розвитку дитини і роль у ньому мови (1927 р.), працює у школі, в бюро профорієнтації підлітків при Інституті праці, читає курс психології на факультеті дефектології й соціального виховання.

У 1937 році Олександрі Олексіївні було запрошено на роботу до Київського університету на щойно створений факультет іноземних мов (сьогодні Інститут філології) викладати французьку мову, якою вона володіла з юних літ; одночасно вона завідує французькою секцією державних курсів іноземних мов ім. Макса Гельца. Ця нова професійна діяльність визначає її глибокий інтерес до філологічних досліджень, і віднині вона повністю присвячує себе служінню науці філології.

У 1944 році Олександра Андрієвська захищає дисертацію на тему “Лексична система французької мови і методи її опанування”. Їй присвоєно ступінь кандидата філологічних наук, а невдовзі – звання доцента кафедри французької мови. Олександра Олексіївна викладала на старших курсах усі програмні дисципліни: теоретичну граматику, лексикологію, стилістику і загальний практичний курс французької мови, – а в перші післявоєнні роки – ще й курс методики викладання іноземної мови для всього потоку романо-германського факультету. Олександра Олексіївна була яскравою, енергійною, творчою особистістю. Її вирізняла однакова уважність і доброзичливість у спілкуванні зі студентами, молодими науковцями, досвідченими викладачами й видатними ученими. Її надзвичайна пам'ять навіть у похилому віці не могла не вражати. Вона завжди пам'ятала не лише зміст кожної прочитаної статті, але й де, в якому журналі, коли, і часто навіть на якій сторінці цю статтю було надруковано. Дуже принципова, коли йшлося про науку, вона абсолютно не вписувалася в радянську дійсність: не зважала на політичні обставини й час, що й обернулося для неї статусом “невійзна”. На численні запрошення найвизначніших наукових інститутів та учених Франції, вона змушена була відповідати відмовою, не приховуючи справжніх причин, своєї “особливої” поведінки.

Олександра Олексіївна виховала численних кандидатів і докторів наук, які зараз працюють як у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, так і в багатьох філологічних вишах України та далеко за її межами. Двоє з нашої кафедри мали щастя захищати свої кандидатські дисертації під керівництвом Олександри Олексіївни. Кожна зустріч з нею, що зазвичай відбувалася в її невеличкій кімнаті (у квартиру її батьків, як і годилося у ті часи, було підселено ще одну сім'ю, і лише наприкінці життя Олександрі Олексіївні “поталанило” жити у власній двокімнатній квартирі) була зовсім не схожою на звичайне ділове спілкування аспіранта з керівником. Мова йшла про речі, часто не пов'язані безпосередньо з темою дисертації: читали нові надходження з Франції, що було надзвичайною рідкістю за тих часів, слухали спогади Олександри Олексіївни про минуле, дискутували на наукові теми тощо. Олександра Олексіївна розповідала про своїх улюблених письменників – християнського поета П'єра Еманюеля, який був її другом, про Сен-Жон Перса, поезію якого вона дуже любила, але не

могла про них писати за тих часів. Одним із найулюбленіших її авторів був Франсуа Моріак. Вона практично закінчила монографію про нього, яку, на жаль, не було опубліковано, а її рукопис зник після смерті Олександри Олексіївни.

О. Андрієвська часто вимушена була писати не зовсім про те, про що їй хотілося б писати насправді. Так, свою надзвичайно цікаву, глибоку докторську дисертацію з проблем невластне-прямої мови вона побудувала значною мірою на аналізі роману Луї Арагона “Комуністи”, хоч насправді їй подобалися зовсім інші романи Арагона, а саме “*Le roman inachevé*”, “*La semaine sainte*”, “*La mise à mort*” і особливо “*Blanche ou l’oubli*”, про який Ф.Морель-Тіфін у словнику “*Le Petit Robert*” пише так: “*une oeuvre qui développe, par le recours aux techniques de la littérature nouvelle et à celles du cinéma, une méditation sur le langage et l’art du roman*”. Ця коротка характеристика засвідчує, що згаданий роман не мав нічого спільного з “соціалістичним реалізмом”, який Арагон сповідував в епоху написання “Комуністів”. З якою гіркотою та болем говорила про це сама Олександра Олексіївна!

Наслідком її інтенсивної педагогічної діяльності було створення трьох серйозних навчальних посібників французькою мовою: “*Cours de lexicologie française*” (виданий 1958 року), “*Précis de syntaxe française*” (1962 р.) і “*Syntaxe du français moderne*” (1973 р.), в якому автор дає найповніше трактування природи сегментованої фрази і явища парцеляції – питань, які з такою глибиною не були розроблені не лише в романістиці колишнього Радянського Союзу, але й у Франції. Її “Синтаксис” є не просто підручником для вищих навчальних закладів, це глибока, суто наукова розвідка з теоретичної граматики, що й дотепер не втратила свого значення, так само, до речі, як і її “Лексикологія”, яку можна, на нашу думку, назвати дуже своєрідним, абсолютно не схожим на інші есеєм з лексикології французької мови. Не слід також забувати, що саме О. О. Андрієвська у співавторстві з доцентом нашого університету Л. А. Яворською, уклала перший в Україні французько-український та українсько-французький словники (1955 і 1963 рр.).

Поряд із надзвичайним інтересом і науковою ерудицією Олександри Олексіївни у сфері граматики та лексикології французької мови, найулюбленішою галуззю філології для О. О. Андрієвської був стилістичний аналіз і проблеми вивчення художнього слова. У 1967 році

вийшла її монографія “Невласне-пряма мова в художній прозі Луї Арагона”. На працю з’явилися схвальні відгуки в журналах “Іноземна філологія” і “Le français moderne”. У 1970 році О. О. Андрієвська захистила докторську дисертацію “Невласне-пряма мова в сучасній французькій художній прозі”, яка здобула високу оцінку фахівців.

Ці наукові розвідки були по-справжньому новаторськими в галузі лінгвостилістики та лінгвістики тексту. Тонке відчуття художнього слова, широка ерудиція, глибокі знання не лише в галузі загального мовознавства, романської філології та світової літератури, а й в історії філософії, психології і навіть забороненого на той час психоаналізу, притаманні Олександрі Олексіївні, зумовили фундаментальний характер цих досліджень, які залишаються новими та актуальними зараз. Наукові праці О. О. Андрієвської відзначаються особливою, лише їй властивою надзвичайно насиченою, високою науковою манерою викладу. Яскрава, оригінальна натура Олександри Олексіївни виявляла себе також в її манері викладання, методичних підходах, які вона застосовувала як на практичних заняттях з мови, так і в теоретичних курсах. На лекціях Олександри Олексіївни студенти засвоювали не лише фундаментальні засади романістики, але й одержували урок комплексної методики філологічного пошуку, взірць інтелектуальної свободи та глибокої ерудиції.

Крім зазначених публікацій, О. О. Андрієвська написала українською, російською і французькою мовами численні наукові статті, які було надруковано у вісниках Київського університету, Українського інституту психології, в журналах “Радянська школа”, “Іноземна філологія”, “Филологические науки”.

Уся багатогранна і плідна діяльність Олександри Олексіївни Андрієвської пройнята свідомістю благородного служіння філології на ниві освіти, науки й культури. Її ім’я як визначного українського філолога відоме широкому колу фахівців і міжнародній спільноті.